

การจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชนในการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

COMMUNITY-BASED KNOWLEDGE MANAGEMENT

TO IMPROVE QUALITY OF LIFE

¹พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิกุล (สุเทพ ดีเยี่ยม)

¹Phrakrupaladsuwattanabuddhikun (Suthep Deeyiam)

¹วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

¹Buddhachinaraj Buddhist College's

¹suthepdeey@gmail.com

¹เบอร์โทร: 081-9712385

Received: 2022-09-09

Revised: 2022-04-24

Accepted: 2022-04-28

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นมีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอการจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชนในการยกระดับคุณภาพชีวิต และเสนอความรู้หลักที่เป็นเป้าหมายของการจัดการความรู้คือ ความรู้ฝังลึก (tacit knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่จับต้องยากหรือไม่ได้เลย การจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชน โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ความสามารถที่ได้รับการสั่งสมถ่ายทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน มีการนำความรู้และประสบการณ์ของตนเองมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ไม่ว่าจะภูมิปัญญาด้านอาชีพ ด้านการรักษาโรค ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้ ส่วนใหญ่มักจะเป็นความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) ซึ่งมาจากการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น การบันทึกไว้ในคู่มือ หรือจากการเรียนรู้ศึกษา นั่นเอง การจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชนที่มีประสิทธิภาพนั้น จะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น เช่น การใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการทอผ้า ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น ให้ออกมาสวยงามสดดงาม ตอบโจทย์กลุ่มผู้บริโภค โดยการพัฒนาต่อยอดความรู้ที่มีให้มีความหลากหลาย ทั้งวัสดุที่ใช้ ลวดลาย เทรนด์สีของผ้า เพื่อตอบสนองกลุ่มผู้บริโภคและผู้สนใจทุกเพศ ทุกวัยเข้ามาสนใจหรือจับจ่ายซื้อขายได้เป็นอย่างดี การทอผ้าถือเป็นงานหัตถศิลป์หัตถกรรมที่มีคุณค่า สร้างเอกลักษณ์ของคนประจำถิ่น อีกทั้งยังสามารถสร้างงานสร้างรายได้แก่ชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชนที่ดี จะเป็นการช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของพี่น้องประชาชนให้ดีขึ้นอย่างแน่นอน การจัดการความรู้ของชุมชน จึงเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ของ

ชุมชน เพื่อเป็นคลังแห่งความรู้และคลังแห่งปัญญา ในการที่จะนำไปถ่ายทอดแก่ผู้คนในชุมชนและนอกชุมชน เป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความยั่งยืน ตั้งแต่ระดับ ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติต่อไป

คำสำคัญ: การจัดการความรู้; ชุมชน; คุณภาพชีวิต

Abstract

This article aims to propose community-based knowledge management to improve quality of life and proposed the main knowledge that is the goal of knowledge management is tacit knowledge, which is knowledge that is difficult to tangible or not at all. The knowledge management based on community capital especially local wisdom. It is a knowledge that has been accumulated from ancient times to the present. They have applied their own knowledge and experience to benefit the development of their own quality of life whether professional wisdom, disease treatment, wisdom of the arts, language and literature, traditions, etc., which this wisdom most of them are tacit knowledge which is passed down from generation to generation, recording in the manual or from learning and education. Knowledge management based on community capital is effective that will be able to improve the quality of life of people in the community, such as using traditional wisdom in weaving to patterns that are unique to the local area to come out beautiful to the needs of consumers by further developing the knowledge that is available in diversity both the material used, the pattern, the color trend of the fabric to cater to consumers and people of all genders and all ages are interested in or shopping as well, weaving is a valuable handicraft, create the identity of the local people. It can also create jobs and generate income for the community continuously. Therefore, the knowledge management based on good community capital. It will definitely help improve the quality of life of the people's brothers and sisters. Community Knowledge Management therefore collecting the knowledge of

the community to be a treasury of knowledge and a treasury of wisdom in order to be conveyed to people in the community and outside the community. It is an important foundation for building sustainability at the family, community and nation levels in the future.

Keywords: Community-based knowledge; community; quality of life

บทนำ

โลกในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางวิวัฒนาการด้านต่าง ๆ ไปมาก ให้พร้อมก้าวทันโลก และก้าวทันเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge Based Economy) ปัจจุบันชุมชนต่าง ๆ ที่เข้มแข็งต้องขับเคลื่อนด้วย “ความรู้” ความรู้จึงมีอำนาจ และมีพลังอยู่ในตัวเอง สถานการณ์ความรู้ที่มีอยู่ในสังคมไทยพบว่า ความรู้มีอยู่มากมายแต่กลับนำมาใช้ประโยชน์ได้น้อย เพราะ ไม่เอื้อต่อการนำไปปฏิบัติให้เกิดผลเชิงรูปธรรม หรืออีกด้านหนึ่ง ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลที่เป็นคนเก่ง คนมีประสบการณ์ มีความเชี่ยวชาญกลับไม่มีโอกาสในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลอื่น ๆ ได้

การจัดการความรู้ของชุมชน จึงเป็นการรวบรวม องค์ความรู้ของชุมชน เพื่อเป็นคลังแห่งความรู้และคลังแห่งปัญญา ในการที่จะนำไปถ่ายทอดแก่ผู้คนในชุมชนและนอกชุมชน ด้วยองค์ความรู้นี้เองจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความยั่งยืนตั้งแต่ระดับ ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ ซึ่งอาจเกิดจากการเรียนรู้ประสบการณ์ที่ผ่านมา หรือจากการถ่ายทอด ศึกษาต่าง ๆ “ความรู้” จึงเป็นสารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ เปรียบเทียบ และเชื่อมโยงกับประสบการณ์ และบูรณาการร่วมกับความรู้อื่น ๆ จนเกิดเป็นความเข้าใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหา เป็นสิ่งที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาได้เหนือคู่แข่ง ประกอบกับกระแสทุนนิยม ซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานที่ว่า ชุมชนที่มีทุนมากกว่านั้นจะมีความได้เปรียบเหนือกว่าชุมชนอื่น สามารถรักษาสมรรถนะทางการแข่งขัน และความรู้ก็สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรม และผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ให้แก่ชุมชน การจัดการความรู้ จึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการบริหารจัดการในทุกภาคส่วนในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐกิจ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานราชการ หรือแม้แต่สถาบันการศึกษา จนต้องปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการของตนเองเพื่อให้สามารถแข่งขันและสร้างการเติบโตอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่อง ทุน ในการดำเนินงานในปัจจุบันได้ถูกตีความมากกว่าเรื่องของการเงิน ทรัพยากร การบริหารจัดการ และเทคโนโลยี ซึ่งคำว่า “ทุน” ไม่ว่าจะเป็น ทุนการเงิน และ ทุนที่ไม่ใช่

การเงิน (สิ่งที่เป็นมูลค่าหรือคุณค่าที่มีใช้เงินตรา แต่หมายถึง สิ่งที่สำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคน เช่น ความรู้ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ของคน รวมถึง ทักษะสังคม วัฒนธรรมประเพณี ทักษะมนุษย์ ทักษะสังคม ทักษะกายภาพ และทุนธรรมชาติ ล้วนแล้วแต่เป็นทุนสำคัญขององค์กรในการสร้างความได้เปรียบในการดำเนินงาน

ดังนั้น การพัฒนาโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง การทำงานในระดับครัวเรือนและชุมชนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นหน่วยระดับเล็กที่สุดของสังคมที่ต้องการการพัฒนา เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ ในประเทศไทยได้มีความพยายามในการพัฒนาชุมชนมาเป็นเวลาหลายสิบปี โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ให้ประชาชนคนในพื้นที่ร่วมคิดร่วมทำ สาบพลังให้เกิดการเรียนรู้ ในลักษณะการทำงานชุมชนในรูปแบบ “ระเบิดจากข้างใน” ตามพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้คนในชุมชนมองว่า เป็นสิ่งที่ตนต้องช่วยกันแก้ไขและพัฒนาชุมชนของตัวเอง ทำให้คนในชุมชน เข้าใจและตระหนักถึงศักยภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นและลงมือแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งเป็นหลักการที่ทำให้เกิดความยั่งยืน

การพัฒนาชุมชนบนฐานทุนชุมชน จึงเป็นกระบวนการและวิธีการพัฒนาที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคีกันและเป็นการสร้าง “จิตสำนึกในชุมชน” ให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกทุกคนในชุมชน แต่กระแสการพัฒนาในปัจจุบันมักจะให้ความสำคัญแก่ปัจจัยภายนอก ทำให้คนในชุมชนเกิดความไม่เข้มแข็ง ดังนั้น การส่งเสริมพัฒนาการจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชน จึงเป็นส่วนหนึ่งในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นการเล่าเรื่องราวในแต่ละยุคสมัยผ่านวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ในแต่ละยุคสมัยก็มีปัจจัยแวดล้อมที่แตกต่างกัน ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์มายาวนาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสมสืบทอดกันมา อันเป็นศักยภาพหรือความสามารถที่มีในการแก้ไขปัญหา ปรับตัว เรียนรู้ และมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิต ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ จนตกผลึกเป็นองค์ความรู้ ได้รับการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นหลัง (Wongsasan, 2009) จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับเข้าสู่สภาวะต่าง ๆ ในพื้นที่ เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาต่าง ๆ แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในชุมชน การจัดการความรู้บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เกิดจากความคิด ประสบการณ์ ความเชื่อ ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมในการดำรงชีพของคนในแต่ละลำดับ มีการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญ แนวคิดซึ่งกันและกัน ถึงแม้ว่าภูมิปัญญา

ท้องถิ่น ในแต่ละท้องถิ่นยังขาดการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบก็ตาม ทำให้ไม่สามารถนำข้อมูลที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์

ดังนั้น ผู้นำชุมชน จึงต้องเป็นแกนนำในการที่จะขับเคลื่อนพัฒนาชุมชน โดยใช้ทุนชุมชนที่มีมาแปรรูปให้เกิดประโยชน์สูงสุด จากความรู้ ความสามารถของคนในชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น จนกลายเป็นองค์ความรู้ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และเป็นวิถีชุมชนปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา โดยอาศัยภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ในการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ การปรับตัวในการดำเนินชีวิตจนเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของธรรมชาติและสังคมที่อาศัยอยู่ ก่อให้เกิดความสุข ภูมิปัญญาท้องถิ่น เหล่านี้จึงเป็นผลผลิตทางปัญญาของผู้คนในชุมชนและท้องถิ่นที่เกิดจากประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับแนวคิดวิเคราะห์ ปัญหา การแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตนเอง จนหล่อหลอมรวมเป็นแนวคิดที่เป็นลักษณะของตนเอง สามารถพัฒนาความรู้มาประยุกต์ใช้เหมาะสม ซึ่งความรู้เหล่านี้อาจเกิดมาจากประสบการณ์ หรือการทดลองด้วยตนเอง หรือได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ จนเกิดเป็นทักษะและความชำนาญขึ้น โดยลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญา ซึ่งจำแนกประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นตามอรรถประโยชน์ได้ดังนี้

- 1) ภูมิปัญญาเพื่อการยังชีพ เป็นภูมิปัญญาเพื่อการอยู่รอดของชีวิตตามปัจจัยในการดำรงชีพ 4 ประการ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค
- 2) ภูมิปัญญาส่งเสริมอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ จากทรัพยากรในชุมชน
- 3) ภูมิปัญญาการจัดการเพื่อสาธารณประโยชน์เป็นภูมิปัญญาที่สร้างประโยชน์ร่วมกัน เช่น การสร้างศาลาริมถนน เครื่องเล่นออกกำลังกายในสวนสาธารณะ เป็นต้น

โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงเป็นความคิดทางสังคมที่มีความสำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน และยังเป็นเครื่องชี้วัดพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเกิดจากปัจจัยภายใน ซึ่งเป็นธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์ และปัจจัยภายนอกที่ทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ ทดลอง สังเกตการณ์ จนสะสมสืบทอดเป็นภูมิปัญญา ดังนี้ (Tantayanubut, 2007)

1) ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายในเป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์และชุมชนมีหลายวิธีการ เช่น การลองผิดลอง ถูกถ่ายทอดประสบการณ์แก่ลูกหลาน เมื่อนานเข้าก็สั่งสมจนเกิดเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตน จารีตประเพณีของกลุ่มคน หรือแม้แต่การลงมือปฏิบัติ รวมถึง การสาธิตวิธีการ และการบอกเล่า การถ่ายทอดความรู้และความสามารถผ่านการทดลองปฏิบัติ และพัฒนาต่อเนื่องจนเป็นองค์ความรู้ส่งต่อคนรุ่นหลัง หรือผ่านการสั่งสอนด้วยคำบอกเล่าในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ เพลง คำพังเพย หรือสุภาษิต หลักธรรม คำสอน ศีลธรรม ตลอดจนพิธีกรรม สามารถสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลาย

ลักษณะ ซึ่งมีความสอดคล้องตามวัฒนธรรมในพื้นที่จนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในชีวิตประจำวันสืบต่อกันมา

2) ปัจจัยภายนอก

เป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการเกิดการเรียนรู้จนก่อเกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย สภาพภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเป็นปัจจัยที่กำหนดให้คนในพื้นที่นั้น ๆ ควรตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอย่างไร ประกอบอาชีพใด ด้วยสภาพเช่นนี้ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภูเขามักจะมีลักษณะพิเศษ เช่น การเดินบนที่สูงชันได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว แม้แต่การปลูกพืช ทำไร่เชิงเขา และการทำไร่เลื่อนลอยเพราะที่ดินมีน้อยไม่สามารถเพาะปลูกครวละมาก ๆ ได้ เกิดภูมิปัญญาการเพาะปลูกแบบขั้นบันได เป็นต้น ส่วนบริเวณที่ราบลุ่มมีลำน้ำไหลผ่าน ซึ่งเหมาะสมกับการทำเกษตรกรรม มีลำน้ำไหลผ่าน รวมถึงบริเวณชายทะเล แม้จะมีดินที่เป็นกรดสูงไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก แต่ก็มีแหล่งอาหารที่สำคัญ การทำประมง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ อีกทั้งสะดวกในการติดต่อกับสังคมภายนอก

จะเห็นได้ว่า ในแต่ละปัจจัยทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรทุนชุมชน ให้เกิดความคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพประสิทธิผลได้เป็นอย่างดี โดยขึ้นอยู่กับแต่ละพื้นที่จะนำเอาความรู้หรือภูมิปัญญาเหล่านี้มาปรับใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างไร โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ (globalization) ทำให้สังคมก้าวไปข้างหน้าอย่างรวดเร็วโดยไม่ตระหนักถึงความพร้อมอย่างจริงจัง วัฒนธรรมใหม่ที่มีบทบาทในปัจจุบัน เช่น การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจแบบยังชีพเป็นทุนนิยมและเสรีนิยม กระแสวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีข่าวสาร เป็นต้น วัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามาผลักดันให้สังคมมีความเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น จึงคลายความสำคัญลง และหันมาน้อมรับวัฒนธรรมผ่านกลไกของระบบราชการและระบบการศึกษา แบบแผนการผลิตและการบริโภคสมัยใหม่ จากเดิมเป็นสังคมเกษตรเพื่อยังชีพ เกิดการปลูกข้าวเพื่อแลกเปลี่ยนเป็นเงินตรามาใช้จ่ายการพึ่งพากันในชุมชนลดลง เป็นต้น แต่ถึงอย่างไร การส่งเสริมในการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ ก็ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา ส่งเสริมอาชีพ สร้างงาน สร้างเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดความยั่งยืน เช่น การนำพืชสมุนไพรมาใช้ผลิตยาแผนโบราณหรือยาสมุนไพรที่เก็บได้ในท้องถิ่น ส่งเสริมความประหยัดและแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความสมดุลระหว่างคนกับชุมชน สังคม เศรษฐกิจ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นนวัตกรรมหนึ่งในการนำมาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยการนำทุนทางสังคมวัฒนธรรม ทุนทางปัญญา มาจัดการความรู้เพื่อ

สร้างคุณค่าทางสังคม เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจนำไปสู่ทักษะอาชีพการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน จึงเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมที่จะสามารถอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชนทางสังคมตลอดไป

เป้าหมายของการจัดการความรู้

ถึงแม้ว่าปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลง ทุกหน่วยงานจึงต้องมีการพัฒนาเพื่อพร้อมรับกับความเปลี่ยนแปลง ซึ่งกระแสของความต้องการพัฒนาองค์ความรู้มีอิทธิพลเป็นอย่างมาก การที่เราจะสามารถนำเอาองค์ความรู้ที่มีกระจัดกระจายในชุมชนนำมาพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพ สร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ตามมา ตามที่ Chakpitak, 2009 การจัดการความรู้ ได้ให้ความหมายถึง การบริหารจัดการองค์การโดยเน้นการใช้ความรู้และประสบการณ์ของคนทำงาน รวมทั้งสารสนเทศที่จำเป็น ต้องใช้ในการทำงานเพื่อเพิ่มผลผลิตแก่องค์กร และชีวิตครอบครัวของพนักงานร่วมกันอย่าง Wasi, 2002 มองว่า การจัดการให้รับรู้ความเป็นจริง สร้างความรู้ สังเคราะห์ความรู้ ให้เหมาะสมกับการใช้งาน นำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติเรียนรู้ และสร้างความรู้จากการปฏิบัติ และเอาผลการประเมินมาสู่การเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อยกระดับปัญญาของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เอาปัญญายกระดับกลับมาใช้ในการปฏิบัติอีก

เป้าหมายของการจัดการความรู้ นั้น ประกอบไปด้วยการพัฒนา 3 ด้าน ได้แก่

1) พัฒนางาน ด้วยการจัดการความรู้ ทำให้เราสามารถนำประสบการณ์ความรู้ที่สั่งสมมาใช้เพื่อพัฒนาการทำงานที่มีอยู่ในปัจจุบันให้ดีขึ้นได้

2) พัฒนาคณะ ทั้งนี้เนื่องจากองค์ความรู้ที่สร้างนั้น สามารถนำไปถ่ายทอดให้กับบุคคลทั่วไป ทั้งที่คุ้นเคยกับองค์ความรู้ นั้น ๆ หรือไม่เคยรู้จักมาเลยก็ตาม ทำให้บุคคลนั้น ๆ ได้รับการพัฒนาให้เติบโตขึ้นมีความรู้ รอบด้าน สามารถพัฒนาตนเอง ในการใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขและมีคุณภาพ

3) พัฒนาระบบ สิ่งนี้เห็นได้ชัดเจน ดังที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้ว่า องค์กรทุกแห่งมีความรู้มากมายกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป การจัดการความรู้ คือ การนำเอาสิ่งเหล่านั้นมาเรียบเรียงให้เป็นระเบียบเข้าใจง่าย สามารถนำกลับมาใช้ เพื่อแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น หรือสร้างสรรค์ สิ่งต่าง ๆ ได้ ดังนั้น องค์กรใดที่มีการจัดการความรู้ก็จะสามารถปฏิบัติภารกิจ ได้โดยง่ายไม่จำเป็นต้องมาวางแผนซ้ำเดิมอีกครั้ง การทำงานก็จะเกิดผลลัพธ์ที่ดีขึ้น ซึ่งกระบวนการจัดการองค์ความรู้นั้นมีหลากหลาย ทั้งการจัดบันทึก การจำ การเผยแพร่ อธิบายให้แก่ผู้อื่นได้รับรู้ ก็เป็นกระบวนการหนึ่งใน

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

การจัดการองค์ความรู้ที่ตนมีให้เกิดประโยชน์ จะช่วยให้ชุมชนเข้าใจถึงขั้นตอนที่ทำให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ หรือพัฒนาการของความรู้ที่จะเกิดขึ้น เช่นเดียวกับ

Wichian, 2016 ได้กล่าวถึง กระบวนการจัดการองค์ความรู้ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

1) Define ในการกำหนดชนิดของทุนทางปัญญา หรือองค์ความรู้ที่ต้องการ เพื่อตอบสนองกลยุทธ์ขององค์กรหรือการปฏิบัติงาน หรือการหาว่า องค์ความรู้หลักขององค์กรคืออะไร (Core Competency) และสามารถสร้างความได้เปรียบขององค์กรได้

2) Create การสร้างทุนทางปัญญา หรือค้นหาจะประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่ภายในองค์กร เช่น การสอนงานภายในองค์กร การศึกษาองค์ความรู้ใหม่จากที่ปรึกษา การเทียบเคียงจากความสำเร็จของผู้อื่น (Benchmarking)

3) Capture การเสาะหาและจัดการความรู้ในองค์กรให้เป็นรับทออยู่ในรูปแบบสื่อต่าง ๆ (Explicit Knowledge) และจากประสบการณ์ ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ให้เป็นความรู้ ด้านโครงสร้าง และขยายความรู้ได้โดยง่ายต่อไป

4) Share การแบ่งปัน แลกเปลี่ยน เผยแพร่กระจายถ่ายโอนความรู้หลายรูปแบบและช่องทางเช่น การจัดประชุม สัมมนาการถ่ายโอนความรู้รูปแบบเสมือน (Virtual) ผ่าน E-learning E-Book คลังสื่อต่าง ๆ เป็นต้น

5) Use การใช้ประโยชน์การนำไปประยุกต์ใช้งาน ก่อให้เกิดประโยชน์และผลสัมฤทธิ์ ขยายผลให้องค์กรมีความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น

ประเภทความรู้

หากเรามองชุมชนซึ่งมีฐานทรัพยากร บุคลากร เครือข่าย และองค์ความรู้ ต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งมีอยู่กระจัดกระจาย เป็นพลังที่นำความเข้มแข็งมาสู่ชุมชน การจัดการตนเองนั้น เป็นกระบวนการที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาศักยภาพของชุมชนตนเองได้ ทั้งแง่ประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน สร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้แก่ชุมชน ให้เกิดเศรษฐกิจฐานรากที่มีความมั่นคง ผ่านองค์ความรู้ต่าง ๆ โดยมีความเชื่อที่ว่าคนในพื้นที่จะสามารถช่วยเหลือตนเอง ด้วยตนเองได้เป็นอย่างดี การจัดการตนเอง โดยพัฒนาเอาพื้นที่ของชุมชนเป็นตัวตั้ง เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ โดยใช้การมีส่วนร่วมให้คนในพื้นที่ร่วมคิด ร่วมทำและสานพลังให้เกิดการแก้ไขปัญหา โดยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ โดยใช้ทรัพยากรในชุมชนที่มีสร้างคุณค่าแก่ทรัพยากรนั้นผ่านกระบวนการจัดความรู้บนฐานทุนชุมชนที่อยู่อย่างมากมาย โดยแบ่งประเภทความรู้ ดังนี้

การแบ่งประเภทของความรู้ มองได้หลายมิติ แต่มิติที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ มองในด้านรูปแบบที่มองเห็น" ซึ่ง Choo, 2000 ได้แบ่งความรู้เป็น 3 ประเภท คือ

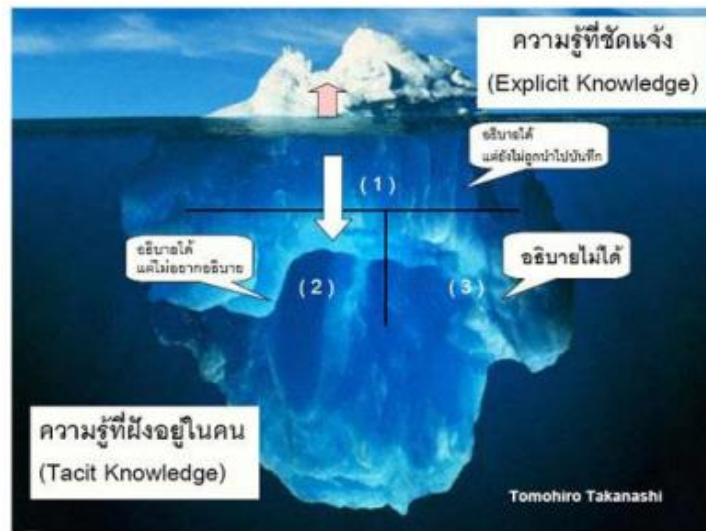
1) ความรู้โดยนัย (Tacit หรือ Implicit Knowledge) หมายความว่า เป็นความรู้เฉพาะตัวที่เกิดจากประสบการณ์ การศึกษา การสนทนา การฝึกอบรม ความเชื่อ เจตคติของแต่ละบุคคล เป็นความรู้บวกรับกับสติปัญญา และประสบการณ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์รวมของความรู้ของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นความรู้ที่ไม่อยู่นิ่ง จะปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของการใช้ความรู้ของแต่ละคน ซึ่งก็คือความรู้ที่ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งถือว่าเมื่อคนปฏิบัติงานนาน ๆ จนเกิดความชำนาญ ความรู้ประเภทนี้ถือเป็นความรู้ไม่เป็นทางการจัดระบบหรือจัดหมวดหมู่ไม่ได้ แต่สามารถแลกเปลี่ยนหรือนำมาเล่าสู่กันฟัง สามารถถ่ายทอดแบ่งปันความรู้นี้ได้ และสามารถสังเกตและเลียนแบบได้ ซึ่งต้องพยายามปรับเปลี่ยนความรู้โดยนัย ให้เป็นความรู้ที่ปรากฏเพื่อเป็นความรู้ที่ฝังกับองค์กร (Embedded Knowledge) ไม่ยึดติดกับบุคคล

2) ความรู้ที่ปรากฏ (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่ให้การถ่ายทอดจากบุคคลออกมาในรูปของบันทึกในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งก็คือ สารสนเทศนั่นเอง เช่น หนังสือ บทความ เอกสาร มาตรฐาน ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า ความลับทางการค้า รายงานประจำปี สื่อโสตทัศน์ เช่น วีดีโอ ซีดี สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น E-Book ความรู้ที่ปรากฏ ถือได้ว่ามีการใช้สัญลักษณ์ ไม่ว่าจะ เป็นภาษาพูด ภาษาเขียนเพื่อบันทึกความรู้นั้น ทำให้คนเข้าใจได้กว้างขวาง และสะดวกยิ่งขึ้นความรู้ที่มีการสะสมกันมานานเป็นความรู้ที่ใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีการตรวจสอบอย่างเป็นระบบแล้วก็คือ

2.1) ความรู้ที่มีเป้าหมาย (Object -Based) เป็นความรู้ที่สร้างขึ้นเช่น ข้อกำหนด คู่มือ สิทธิบัตร โปรแกรมสำเร็จรูป ฐานข้อมูล การบันทึกเสียง เป็นต้น

2.2) ความรู้ที่เป็นกฎเกณฑ์ (Rule-Based) เป็นความรู้ที่มีการประมวลเป็นกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติ หรืองานประจำ ความรู้ที่ปรากฏนี้ บรรณารักษ์ได้มีการจัดระบบสารสนเทศของบรรณารักษ์ พยายามจะจัดระบบองค์ความรู้ทั้งจักรวาลหรือความรู้ที่มีการผลิต เนื่องจากการขาดความรู้ว่ามีทรัพยากรเรื่องนั้น ๆ อยู่ และหรือมีบุคลากรและงบประมาณจำกัด แต่ถ้าเป็นองค์กรทางธุรกิจ ซึ่งมีเป้าหมายเฉพาะด้าน ซึ่งห้องสมุดหรือศูนย์สารสนเทศก็มีศักยภาพในการเติมเต็มความรู้ให้กับองค์กร โดยเฉพาะความรู้ใหม่ที่จะเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันให้กับองค์กร ถ้าจะหวังเพียงความรู้ที่เกิดจากทักษะ ของบุคคลที่ถือว่ามีคุณค่า และเป็นความรู้โดยนัยเพียงอย่างเดียวเท่านั้นก็ไม่

เพียงพอ เพราะกระบวนการโลกาภิวัตน์ทำให้โลกเปลี่ยนแปลงเร็วมาก เช่นเดียวกับความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล ผ่านการวิเคราะห์สังเคราะห์จนเป็นหลักทั่วไป ไม่ขึ้นอยู่กับบริบทใดโดยเฉพาะ สามารถรวบรวมและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ได้ และความรู้ที่ฝังในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวของแต่ละบุคคล อาจอยู่ในใจ (ความเชื่อ ค่านิยม) อยู่ในสมอง (เหตุผล) อยู่ในมือและส่วนอื่น ๆ ของร่างกาย (ทักษะ) เกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ หรือพรสวรรค์ต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทใดบริบทหนึ่งโดยเฉพาะ สื่อสารหรือถ่ายทอดในรูปแบบของตัวเลขหรือลายลักษณ์อักษรได้ยาก พัฒนาและแบ่งปันกันได้ เป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน (Ministry of Public Health, 2022)

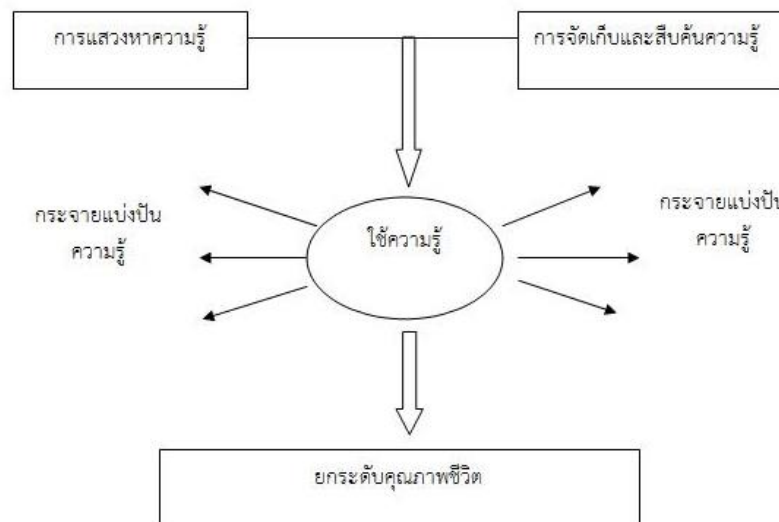
ภาพประกอบที่ 1: ความรู้ที่ชัดเจนกับความรู้ที่ฝังอยู่ในคน

ในชีวิตจริง ความรู้ 2 ประเภทนี้จะเปลี่ยนสถานภาพ สลับปรับเปลี่ยนไปตลอดเวลา ดังนั้นความสามารถของบุคลากร อาจจะต้องพัฒนาขึ้นตามกระแสการเปลี่ยนแปลงห้องสมุดหรือศูนย์สารสนเทศจะมีส่วนเติมเต็มความรู้ใหม่ให้กับบุคลากร ซึ่งจะเป็นการสร้างศักยภาพในการแข่งขัน (Competency) ให้กับองค์กร โดยเฉพาะปัจจัยภายนอกองค์กร และการก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจของโลก การแสวงหาความรู้ใหม่มีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากการแลกเปลี่ยนความรู้กับทั้งภายนอก และภายในองค์กรแล้ว ทักษะสารสนเทศ น่าจะเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับคนในยุคโลกาภิวัตน์อย่างแน่นอน

กระบวนการจัดการความรู้

ในการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถนำความรู้ที่มีอยู่ทั้งความรู้ในตัวตน หรือผู้ที่มีภูมิปัญญาของชุมชน การลุ่มสริมกระบวนการจัดการความรู้ เป็นการส่งเสริมชุมชนให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ และที่สังสมสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เป็นลักษณะของการจัดการความรู้ (Knowledge management) ซึ่งกระบวนการของการจัดการความรู้ ส่งเสริมให้ชุมชนสามารถนำความรู้ที่มีอยู่ทั้งความรู้ในตัวตน หรือผู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชน และจากแหล่งต่าง ๆ ภายในชุมชน มาสร้างมูลค่าเพิ่มหรือเพิ่มคุณค่าให้กับความรู้ที่มีอยู่ให้เกิดผล สามารถตอบสนองความต้องการและ แก้ไขปัญหาของคนในชุมชนได้ โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนหลัก ๆ ที่สำคัญ

- 1) การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition)
- 2) การจัดเก็บและสืบค้นความรู้ (Knowledge Storage and Retrieval)
- 3) การใช้ความรู้ (Knowledge Usage)
- 4) การเคลื่อนย้าย กระจายแบ่งปันความรู้ (Knowledge Transfer Distribution)
- 5) ยกระดับคุณภาพชีวิต

ภาพประกอบที่ 2: กระบวนการจัดการความรู้

ความรู้มักจะปรากฏอยู่ทั่วไปในชุมชน ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ แต่ส่วนใหญ่ยังไม่มี การนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ไม่มีการกระจายความรู้ ไม่มีการแบ่งปัน แลกเปลี่ยน "ความรู้" ระหว่างกัน ทำให้ความรู้ที่มีในชุมชน ไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดคุณค่า จึงไม่ถูก นำไปใช้ให้เป็นประโยชน์และมีมูลค่าเพิ่มได้ ซึ่งความรู้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับชุมชนเป็นปัจจัยหลักที่ใช้ใน การกระทำกิจกรรม เพราะวัฒนธรรมการดำเนินชีวิต ระบบและขั้นตอนต่าง ๆ ในการทำงานมีพื้นฐาน มาจากความรู้และความชำนาญทั้งสิ้น การจัดการความรู้ เพื่อเห็นความสามารถของคนในชุมชน สามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรที่มีให้เกิดความคุ้มค่า จากความรู้ที่มีภายในและภายนอก นำไปสู่การจัดการเก็บความรู้ เช่น การทำเป็นคู่มือ เอกสารต่าง ๆ เพื่อนำไปเผยแพร่ หรือการถ่ายทอด ประสบการณ์ และนำไปเผยแพร่แบ่งปันความรู้แก่ผู้อื่น เช่น ความรู้ในด้านการแกะสลัก ซึ่งมีเทคนิค การแกะสลักยังไง ให้สวยงาม หรือการแปรรูปอาหารต่าง ๆ ให้คนในชุมชนมีองค์ความรู้ ปฏิบัติ ตาม เกิดการแบ่งปันองค์ความรู้ ให้เกิดขึ้นในชุมชน เมื่อเกิดองค์ความรู้ จากองค์ประกอบของ กระบวนการจัดการความรู้ แสวงหาความรู้ ซึ่งสามารถหาได้จากการรวบรวมความรู้จากคนในชุมชน และจากภายนอกชุมชน ความรู้ที่ต้นทางและรวบรวมจากภายในชุมชนด้วยตนเอง ทำให้เกิดการ พัฒนาต่อยอดนำไปสู่ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ลวดลายใหม่ ๆ หรือแม้แต่องค์ความรู้ใหม่ จากการต่อยอดองค์ ความรู้เดิมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้เป็นอย่างดี

ทุนชุมชน

“ชุมชน” มีนัยและความหมายที่อยู่บนฐานของการเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนไหวไปตาม กระแสของสังคมเพราะชุมชนไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่ง แต่ชุมชนในที่นี้หมายถึง ชุมชนที่มีชีวิต (Community Life) แนวคิดชุมชนเข้มแข็งเป็นแนวคิดหนึ่งที่ใช้การระเบิดจากภายใน โดยมีพลังความสามารถ ศักยภาพภายในชุมชนเป็นตัวหลักในการขับเคลื่อน อันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน แม้ว่า แนวคิดชุมชนเข้มแข็งจะเป็นแนวคิดหนึ่งที่พยายามตักศักยภาพภายในชุมชนให้แสดงออกมาได้อย่าง โดดเด่น บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง เพื่อจะใช้ในงานพัฒนาชุมชนนั้น ในมิติการพัฒนาชุมชน สามารถสรุปองค์ประกอบและลักษณะของชุมชนได้ (Phuangngam, 2010)

1) คนในชุมชนต้องมีกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของ ตนเอง ความเป็นผู้นำชุมชน ต้องมุ่งศึกษาเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว อาจเกิดจาประสบการณ์ของ ตนเอง หรือแม้แต่การเข้ารับการอบรม ทำให้คนในชุมชนมีความรู้ในการขับเคลื่อนชุมชน

2) ต้องเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community learning) คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้หรือเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการ ความรู้ นวัตกรรม ซึ่งอยู่นอกชุมชนและความรู้เกี่ยวกับชุมชน ความรู้เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิด ร่วมกันเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

3) ชุมชนสงบสุข (Solidarity) ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีมีงาน มีอาชีพ มีรายได้ สร้างคุณธรรมในตนเองก่อให้เกิดความสุขในชีวิต ไม่มีหนี้สินในครัวเรือน ทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น

4) ชุมชนเข้มแข็งที่มีลักษณะที่ยั่งยืน ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ชุมชนดำรงอยู่และดำรงต่อไป อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนนั่นเอง แสดงให้เห็นการปรับตัวของชุมชนเพื่อกำหนดชีวิตและความสุขของชุมชนภายใต้สิ่งที่พวกเขามีอยู่และเชื่อมโยงกับภายนอก สร้างทุนชุมชนท้องถิ่น ทั้งที่เป็นทุนธรรมชาติ ทุนความรู้ ทุนทางสังคมและทุนมนุษย์ ทุนชุมชน การจะสร้างทุนให้กับชุมชน จึงต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เป็นเจ้าของความรู้ สามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง

ทุนชุมชน จึงเป็นต้นทุนหลักของกระบวนการพัฒนาในการจัดการตนเอง เพื่อเป็นชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยต้องมีปัจจัยนำเข้าที่มีศักยภาพ เป็นต้นทุนให้กับชุมชน

ทุนบุคคล โดยมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นทุนชุมชน เช่น การรวมกลุ่มกันของกลุ่มสตรี ภายใต้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

ทุนทรัพยากร จากประเทศไทยไชประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยในแต่ละพื้นที่มักจะมี ความโดดเด่น ไม่ว่าจะเป็นการมีแหล่งน้ำ ดิน ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ รวมถึงการมีทรัพยากรที่โดดเด่นในแต่ละพื้นที่ เช่น สมุทรปราการ มีความโดดเด่นในเรื่องของ การเลี้ยงปลาสด ปลาสดในอำเภอบาง ป้อมมีตัวโต และเนื้อแน่นนั้น อันเนื่องมาจากสภาพภูมิศาสตร์หรือระบบนิเวศที่มีความอุดมสมบูรณ์

ทุนทางวัฒนธรรมเป็นค่านิยมของสังคมที่แสดงออกทางจารีตประเพณี-วิถีชุมชนที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงความรู้และภูมิหลังของบุคคลซึ่งมาจาก ตระกูล เผ่าพันธุ์ สถานภาพทางสังคม

การมีทุนทางสังคมในชุมชนนั้น ถือเป็นชุมชนทรัพย์ที่มีค่าในชุมชน ก่อให้เกิดประโยชน์เป็นอย่างมาก ทำให้สร้างชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนโดยการพัฒนาจากระดับรากฐานเพื่อสร้างความมั่นคงและในการพัฒนาชุมชน เพื่อที่จะให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้นั้นเราจำเป็นต้องพัฒนาชุมชนโดยอาศัยสินทรัพย์ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย

1) พัฒนาคณะ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเองและสมาชิกให้มีคุณธรรม 5 ประการคือ 1) ซื่อสัตย์ 2) โปร่งใส 3) มีส่วนร่วม 4) เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 5) ร่วมรับผิดชอบต่อชุมชน

2) พัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน โดยการระดมเงินออมเพื่อจัดตั้งกองทุนกลางของชุมชนทำให้สมาชิกมีแหล่งเงินทุนในการกู้ยืมไปประกอบอาชีพและใช้ตามความจำเป็นของครอบครัว อีกทั้งสมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้การจัดการกิจกรรมเชิงธุรกิจและสามารถเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว

3) พัฒนาสังคม โดยการปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ เพื่อก่อให้เกิดความสามัคคีความยุติธรรม ความเท่าเทียมกันของสมาชิก การเคารพความคิดเห็นของผู้อื่นความร่วมมือร่วมใจ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน

ในการส่งเสริมให้ชุมชนมีกิจกรรมเพื่อดำเนินการพัฒนาชุมชนในการจัดการชุมชน เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนได้เอง สร้างพฤติกรรมการดำเนินชีวิต เพื่อส่วนรวม นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนที่มีการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน

การจัดการความรู้พื้นฐานชุมชน

การจัดการความรู้พื้นฐานชุมชน เริ่มจากคนในชุมชนท้องถิ่นได้มีการพัฒนาชุมชนให้มีศักยภาพ ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพคุณภาพชีวิต เมื่อเราศึกษาคำว่า “นวัตกรรม” ซึ่งมีนัยยะเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาแนวคิดใหม่ กระบวนการใหม่ที่คิดค้นขึ้นมาให้เกิดการพัฒนาในสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ ต้องผ่านการคิด วิเคราะห์ หรือทดลอง จนได้รูปแบบแนวทางที่มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดการดำเนินงานการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม การส่งเสริม สนับสนุนชุมชนให้มีศักยภาพ สามารถเคลื่อนไหวชุมชนด้วยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้มีความกลมเกลียว เหนียวแน่น เห็นความสำคัญของการพึ่งพากันในกระบวนการคิด ทักษะความเชี่ยวชาญต่าง ๆ บางชุมชนสามารถจัดรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนด้วยองค์กรชุมชน คือ มีคณะกรรมการบริหารชุมชนเป็นผู้กำกับการทำงานของเครือข่ายองค์กร เครือข่ายบุคคล ให้เครือข่ายองค์กรจัดการ ให้การสอนแนะ สนับสนุน กลุ่มกิจกรรมในเครือข่าย แต่ละกลุ่มหรือองค์กรดำเนินตามวัตถุประสงค์ พร้อมเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ ให้กับคนทำงานเป็นลำดับขั้น กระบวนการและเครื่องมือในการจัดการความรู้เป็นการช่วยให้การค้นหา เข้าถึง ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้สะดวกเร็วขึ้น เช่น การประชุม หนังสือเวียน บอร์ดประชาสัมพันธ์ เสียงตามสาย การอบรม Line การพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นต้นโดยเฉพาะการจัดเก็บความรู้และวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในรูปของเอกสารเป็นการจัดเก็บความรู้หรือข้อมูลขององค์กรในรูปแบบง่าย ๆ เพื่อความสะดวกในการค้นหา

และนำไปใช้ เช่น คู่มือการฝึกอบรม เอกสารต่าง ๆ E-book การจัดการความรู้ ด้วยการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นวัตกรรมจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อย่างมีประสิทธิภาพอาจเกิดขึ้นหลากหลายรูปแบบ เป็นนวัตกรรมที่ใช้สติปัญญา ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่ผ่านการสั่งสมและการรับรู้ของคนในสังคมร่วมกันทั้งสังคม ในกระบวนการเกิดจากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมสร้างของคนในสังคมหรือชุมชน ที่ไม่ใช่เกิดจากการสั่งการจากภายนอกจิตสำนึกร่วมต่อสาธารณะ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมมาก่อนประโยชน์ส่วนตน มุ่งเน้นการหาวิธีการเพื่อตอบสนองความต้องการของคนหลายคน

โดยชุมชนแต่ละชุมชน มีข้อมูลที่เกิดจากการประมวลผล ดีความ และไม่ดีความ จากประสบการณ์ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยการเชื่อมโยงความรู้ จนเกิดความเข้าใจ และนำไปใช้ประโยชน์ จนนำไปสู่การเกิดปัญญา ในการแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาความรู้ จนเกิดเป็นแนวคิด แนวทางปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่อย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ ตามที่ ดาเวนพอร์ท (Davenport, 2009) ให้ความเห็นว่าความรู้ คือ กรอบของการประสมประสานระหว่างประสบการณ์ ค่านิยม ความรอบรู้ เป็นการประสมประสานที่ให้กรอบสำหรับการประเมินค่า นำเอาประสบการณ์กับสารสนเทศใหม่ ๆ มาผสมรวมเข้าด้วยกัน ถูกนำไปประยุกต์ในใจของคนที่มี สำหรับในแง่องค์กรนั้น ความรู้มักจะสั่งสมอยู่ในรูปของเอกสาร หรือแฟ้มเก็บเอกสารต่าง ๆ โดยใช้สารสนเทศเข้ามาช่วยในการจัดเก็บข้อมูล ประมวลผล และการวิเคราะห์ ดีความ เมื่อมีการประยุกต์ใช้ความรู้ที่เกิดขึ้น นำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลงานที่ดียิ่งขึ้น เปรียบเสมือนการเป็นวัฏจักรการจัดการองค์ความรู้ชุมชนบนฐานทุนชุมชนที่มี เพื่อการพัฒนาและก่อให้เกิดปัญญาตามมานั่นเอง

สรุป

การจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยความรู้ คือ สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ รวมทั้ง ความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ รวมถึง สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิดหรือการปฏิบัติ ความรู้สามารถเป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล ผ่านการวิเคราะห์สังเคราะห์จนเป็นหลักทั่วไป และความรู้ที่ฝังในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวของแต่ละบุคคล อาจ เกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ หรือพรสวรรค์ต่าง ๆ เมื่อชุมชนมีองค์ความรู้ที่มากมาย ประกอบกับมีทรัพยากรทุนชุมชนที่มีคุณค่า มาสร้างประโยชน์ให้เกิดแก่ชุมชน โดยการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นการนำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติงานมาแลกเปลี่ยน

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

เคล็ดลับ เทคนิคการทำงาน หรือปรับปรุงคู่มือการปฏิบัติงาน สำหรับความรู้ที่ชัดเจน Explicit Knowledge อาจจัดทำเป็น เอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ E-book เป็นต้น ส่วนความรู้ที่ฝังในตัวคน Tacit Knowledge อาจจัดทำเป็นระบบที่ซับซ้อนช่วยเหลื่อกิจกรรมต่าง ๆ ต่อคนในชุมชน ในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมให้ดีขึ้น บนฐานชุมชนที่มีให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน เสมือนรากฐานความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์และความรอบรู้ รวมทั้งการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และที่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่ออกมาใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน จากทรัพยากรที่มีในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

References

- Chakpitak, N. (2009). *Theory of Knowledge Management*. (1st printing), Bangkok: Thana Press Company Limited.
- Choo,Chum.W. (2000). *Working knowledge : How Organizations Manage What They Community Development Department, Community Management System and Community Processes in Community Planning*. Retrieved 1. http://www.kmddc.go.th/uploads/file/km/manual/manual_KM2557.pdf
- Davenport, Thomas H. (2009). *Knowledge Management*. Bangkok: AR Business Press. February 2022,from <https://online.anyflip.com/ruxye/ipmh/mobile/index.html>. For example. Bangkok: Prints.
- Kaewthep, K. (1998), *The Media Studies by Critical Theory: Concepts and Know*. Paper presented at the 11 th Congresses of Southeast Asian Librarians,Singapore, (April).
- Ministry of Public Health. (2022). *Coronavirus Disease Prevention and Control Guidelines 2019 for place of religious ceremonies*, Retrieved February 1. 2022, from

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/file/measure/mea_religious_040363.pdf.

Phuanggam, K. (2010), *Community and Local Self-Management*. Bangkok: Publishing House.

Tantayanubut, P. (2007). *Thai wisdom*. Bangkok: Dhurakij Pundit University.

Wasi, P. (2002). *The 21st Century Human Way to a New World of Development*. Bangkok: Sodsrisaritwong Foundation.

Wichian, B. (2016). *Knowledge Management to practical wisdom*. (2nd edition), Bangkok: Thammakamol printing.

Wongsasan, K. et al., (2009). *Thai way of life*. Bangkok: Third Wave Education.